

MEDEDELINGEN

Nederlandse Geologische Vereniging
Bijlage van Grondboor & Hamer nr. 1 - 2011
Kopij voor de 'Mededelingen' van nummer 2
kan vóór 1 maart 2011 worden gezonden aan
P.W. van Olm, secretaris van de NGV, Bongerd 180,
8212 BK Lelystad, paulvanolm@hotmail.com

VAN DE BESTUURSTAFEL

Internet/geonieuws

Ongetwijfeld kent u onze internet site www.geologischevereniging.nl. Maar kijkt u er wel eens naar? Als u deze vraag met nee beantwoordt, weet ik zeker dat u heel wat mist. En dan bedoel ik niet alleen de nieuwtjes van en over de vereniging, maar vooral ook de zeer regelmatig verschijnende artikelen in de rubriek Geonieuws! Een rubriek die elke geologieliefhebber regelmatig moet bekijken.

Een rubriek waar prof. dr. Tom van Loon telkens weer kans ziet om zeer interessante artikelen te laten verschijnen. Ik noem een paar titels die dit jaar verschenen: "Aardmagnetisch veld varieerde 40% in sterkte binnen 30 jaar" en "Krokodillen zijn wellicht geen levende fossielen". En weet u welke volgnummers aan deze artikelen hingen? Inderdaad 1135 en 1136. De laatste jaren is Tom de auteur geweest van de meeste artikelen in Geonieuws. Wij zijn hem daar zeer, zeer dankbaar voor!

En dat niet alleen omdat de artikelen zelf zeer interessant zijn. Ook omdat elk artikel de NGV weer vooraan bracht (en brengt) op de zoekmachines. Elke bezoeker aan onze site is een potentieel lid. En elk nieuw lid vergroot de mogelijkheden van onze vereniging voor nieuwe activiteiten (themapaden, cursussen, etc.) en/of nieuwe uitgaven (Staringia's, etc.). Onze internetsite is daarom goud waard! Hulde aan het bestuur dat eind tachtiger jaren (van de vorige eeuw moet je daar dan tegenwoordig bij zetten) - onder grote druk van George Brouwers - besloot met de site te beginnen. Dank ook aan webmaster Herman Zevenberg die op de achtergrond al die jaren de site beheerde!

Maar stilstand is achteruitgang! Er gebeurt zoveel op het gebied van 'social media' dat we ons af moeten vragen of onze vereniging ook op dat gebied moet veranderen en/of uitbreiden. Natuurlijk komt over niet al te lange tijd de hele Grondboor & Hamer inhoud (vanaf 1946) als PDF-files beschikbaar, maar dat is waarschijnlijk niet voldoende. Is er misschien behoefte aan een 'GEO-facebook' waar je gemakkelijk geologie-liefhebbers kunt vinden met hetzelfde interessegebied? Of misschien zou u weleens willen 'GEO-twitteren' met gelijkgezinden? Om nog maar niet te spreken over het via internet beschikbaar maken van de inhoud van 'GEO-tijdschriften' en/of 'GEO-boeken'. Een beetje doorfantaseren en er komen tal van mogelijkheden te voorschijn.

Maar daarvoor is wel (wat) deskundigheid nodig. Daarom zouden we graag in contact komen met een -

liefst wat jongere - vrijwilliger die ons kan adviseren over dit onderwerp (en liefst ook nog kan meehelpen bij de uitvoering). Ik ben er van overtuigd dat je bij het huidige (al wat oudere) bestuur in ieder geval een willig oor vindt!

Joost Vermeë

Afwikkeling jaarrekening 2009

Bij de verantwoording van financiën over 2009 op de jaarvergadering d.d. 24 april 2010 is een voorbehoud gemaakt door ondergetekende inzake de verantwoording van de kosten voor Grondboor & Hamer en daarmee de volledigheid van de gepubliceerde jaarstukken. Bij het aantreden van de nieuwe hoofdredacteur, de heer Bert de Boer, is hierin duidelijkheid verkregen. Hoogendoorn heeft € 830,- ter beschikking aan Bert gesteld als restant van de door hem ontvangen voorschotten (ad € 2.500) van de NGV. Dit bedrag zal als 'kleine kas redactie' door de nieuwe hoofdredacteur worden beheerd en verantwoord. Het restant ad € 1.670,- zal worden aangemerkt als overige onkosten door de heer Hoogendoorn gemaakt voor Grondboor & Hamer.

Bovenstaande verantwoording is aan de kascommissie voorgelegd en akkoord bevonden.

Jelle Talma, penningmeester NGV

ALGEMENE LEDENVERGADERING

Zaterdag 14 mei

Ook dit jaar houden we de algemene ledenvergadering wat later in het jaar, zodat we kunnen combineren met een buitenactiviteit. Aansluitend aan de jaarvergadering bezoeken we het heidegebied in de omgeving van Museum Hofland in Laren en kunt u op zoek gaan naar 'windkanTERS'.

Twee miljoen jaar 't Gooi

Twee miljoen jaar geleden lag het Gooi onder de zee-spiegel. Rivieren uit het oosten voerden toen zanden uit het Baltische gebied aan die later de basis voor de ondergrond vormden. Later kwamen daar de zuidelijke zanden van Rijn en Maas bij. Het Gooi kent een grote verscheidenheid aan landschappen, in oorsprong gebaseerd op de hoogteverschillen ontstaan ten gevolge van de voorlaatste ijstijd ruim 150.000 jaar geleden. Daarnaast spelen wisselingen in de bodemsamenstelling en vegetatieverschillen een rol. Zo is de stuwwal Laren-Blaricum-Huizen anders van samenstelling dan de Hilversumse stuwwal. De bodemgesteldheid en de

hoogteverschillen in het landschap ontleen hun ontstaan aan geologische processen in het verleden.
[Bovenstaande tekst is overgenomen van de internetsite www.geologischmuseumhofland.nl].

De jaarvergadering is in Museum Hofland, Hilversumseweg 51, 1251EW Laren.
Het programma voor die dag ziet er als volgt uit:
(agenda en routebeschrijving volgen in het april nummer van G&H)

09.00 - 09.30 uur	Ontvangst met koffie/thee
09.30 - 11.00 uur	Algemene jaarvergadering
11.00 - 11.15 uur	Pauze met koffie/thee/fris
11.15 - 11.45 uur	Toelichting over wandeling/heidegebied
11.45 - 12.30 uur	Even rondkijken in het museum (u komt immers later nog eens terug!)
12.30 - 13.30 uur	Gezamenlijke lunch in restaurant 'La Place' (t.o. museum)
13.30 - 15.30 uur	Begeleide wandeling vanuit 'La Place'

Wil je mee doen aan deze dag? Vul dan de bon in of geef de gegevens door per e-mail. De bijdrage in de kosten voor deze dag bedraagt slechts € 10,-. Dit is uitsluitend een bijdrage in de kosten van de lunch. Deelname aan de ledenvergadering is uiteraard gratis!

Verslag van de Themadag Zand

Op 22 november 2010 hield de NGV weer één van haar themadagen in het gebouw van TNO in Utrecht. Het onderwerp was dit keer "Zand". Deze dag werd georganiseerd in samenwerking met de werkgroep zand van GEA. De samenwerking tussen NGV en GEA kan als uniek worden aangemerkt en biedt vele mogelijkheden voor de toekomst.

Voorafgaand aan de eerste lezing werd de door de Werkgroep Zand gemaakte dvd "Zand, een grenzeloze hobby" gepresenteerd. De eerste twee exemplaren werden aan de voorzitter van GEA, Wilfred Moorer, en aan de voorzitter van de NGV, Joost Vermeë, overhandigd. De dvd is mede door een financiële bijdrage van zowel GEA als NGV tot stand gekomen.

De deelnemers aan de themadag konden aanschuiven bij een drietal lezingen. De aftrap werd gegeven door Hans de Kruyk met de lezing "Zware mineralen in zand met speciale aandacht voor zilverzand en Saharazanden". Met prachtige foto's gaf hij inzicht in het "ontstaan" van zilverzand, de hoeveelheden Saharazand die soms over Europa neerdalen, en de ouderdom van de Nederlandse duinen. Met foto's van "zandkorrels" toonde hij aan dat dit in feite soms fossiele resten zijn van een haaientand (de bloedvatenstructuur van een tand was duidelijk zichtbaar), of een schelpdier dat tijdens het Krijt hier geleefd heeft.

Na een korte pauze volgden Wim Zalm en Ralf Hermann (Dtls) met een lezing over een speciale toepassing van zand. Wim volgde de ontwikkeling van de zandloper vanaf 1338 tot heden, de fabricage, de gebruikte zanden en andere materialen ter vervanging van zand in zandlopers. Ralf vervolgde het onderwerp met een verhaal over "Kanzeluhren". Het nut en gebruik van de zandloper op de kansel werd onderbouwd met mooie dia's. Gelet op de spontane reacties van veel aanwezigen kon deze lezing, welke niet echt een geologische achtergrond had, toch veel waardering oogsten.

Na de lunch was het woord aan Wim Westerhoff, van TNO Geological Survey of The Netherlands, met de lezing "Praktijkgerichte beschrijving van sedimentmonsters, herkomst zand in de Nederlandse ondergrond, en de invloed van sedimentaire processen op zandpakketten". Na deze inleidende lezing kon men een bezoek brengen aan de afdeling en daar aanschouwen hoe de dagelijkse werkzaamheden, o.a. de beschrijving van sedimentmonsters bij TNO, worden gedaan.

Gedurende de gehele dag vonden er tafelpresentaties plaats. Bij deze presentaties werd getoond op welke manier men de verzameling opbergt, in micromount doosjes, zandpostzegels, etc. Daarnaast werden zanden getoond met gebruik van microscoop, polarisatie microscoop en ook met de digitale handmicroscoop die op een laptop wordt aangesloten. Ook waren er presentaties waarin de zandverzameling werd getoond op basis van een speciaal land, bijzondere zanden, etc. Ook een zandboring werd overzichtelijk getoond.

Om ongeveer 15.00 uur was er tijd voor een zandrui-evenement. De meegenomen ruilzanden gingen in rap tempo van hand tot hand.

Om 16.00 uur kon worden teruggezien op een zeer succesvol verlopen themadag. De organisatoren mochten vele tevreden reacties ontvangen.

Jelle Talma

CURSUSSEN GEO-TRAINING & TRAVEL

In de laatste jaren heeft Geo-Training & Travel op de HOVO's in Noord-Nederland een achttal geologische cursussen en een viertal geschiedkundige- archeologische cursussen verzorgd. Enkele hiervan kunnen ook als blokcursus (bijvoorbeeld voor een NGV-afdeling) gehouden worden. U kunt deze cursussen ook individueel volgen. "Introductie in de geologie" 1 maart-7 april op de HOVO Groningen-Leeuwarden. Info: hovo@rug.nl, "Landschappen voor Reizigers" 14 maart-11 april op de HOVO Overijssel te Zwolle. Info: info@hovo-twente.nl. "Geschiedenis archeologie, prehistorie, geologie" 13, 14 en 15 april 2011 in het Museon Den Haag. Info tjareijers@hetnet.nl

Excursies

Alle hieronder genoemde excursies staan open voor iedere geïnteresseerde.

Excursie naar de dalen van Maas, Moezel en Rijn: 9-13 mei 2011 www.mpreizen.nl/ardennen

Excursie naar westelijke Cantabrische Gebergte in Noord-Spanje 19-26 september 2011 www.mpreizen.nl/geologie.

Excursie naar oostelijke Cantabrische Gebergte in Noord-Spanje 26 september- 4 oktober 2011 www.mpreizen.nl/archeologie.

Lezingen

Geoloog, Tom Reijers, kan voor uw afdeling een lezing verzorgen. Hij heeft meer dan 50 geologische onderwerpen paraat. Titels op te vragen bij tjareijers@hetnet.nl

GEOREIZEN

Geologische uitjes

Schokland, Urk en het olivijnproefveld bij Kraggenburg zaterdag 9 april 2011 (Paul van Olm).

Geologische stadswandeling Utrecht zondagmiddag 17 april 2011 (Jack Lanting).

Goudpannen vlak over de Duitse grens op vrijdag 27 april 2011 (Rein van Enk).

Reizen 2011

De reizen naar Kreta in mei en naar de Lofoten in augustus zijn bijna volgeboekt.

Mocht u nog mee willen dan snel opgeven. Bijzonderheden op onze site www.georeizen.nl.

Andere reizen in de planning zijn:

Beieren: reis (met eigen auto's) naar de inslagkrater bij

Nordlingen met aansluitend een bezoek aan het beroemde Solnhofen. Reisleiding: Pim van Wamel en Paul van Olm. Data: 3 juli 2011 tot 9 juli 2011. Deelnameprijs € 250,- excl. logies.

Utah & Colorado (USA): geologie van Precambrium tot Krijt bij Book Cliffs vinden we spectaculaire ontsluitingen, zoals Battleship Butte en de beroemde dinosauriër vindplaatsen. Arches National Park met de prachtige natuurlijke brug. De wereldberoemde Bryce en Grand Canyons. Leiding: Dirk-Jan Simons, 10-24 september 2011.

Canarische eilanden: Grillige vulkanen van La Palma en Tenerife. Begeleider: Jack Lanting, data 5-15 oktober 2011.

Nederlandse Antillen: Het "ABC" van de koralen: Aruba-Bonaire-Curaçao. Twee weken in november 2011. Begeleiders - Gerard Klaver & Boudewijn 't Hart.

NIEUWS VAN DE AFDELINGEN

Afdeling Zwolle e.o.

De bijeenkomsten vinden maandelijks plaats van september tot en met mei in de Eli Heimanszaal van het Ecodrome te Zwolle, Willemsvaart 19. De zaal is om 19.30 uur open en de lezingen beginnen om 20.00 uur.

Terugblik

Voor de eerste verenigingsavond van het nieuwe seizoen, 10 september 2010, hadden Peter Bouwens, geoloog van het Ecodrome en ons eigen lid Martin Doorman een programma opgesteld. Wij kregen een rondleiding in de mineralengrot en konden een kijkje nemen achter de schermen.

Op 8 oktober 2010 gaven Jan en Els Weertz een Power-Pointpresentatie met als titel "IJzer is overal". Met vele plaatjes, vergezeld van het enthousiaste verhaal van Jan, lieten zij zien dat je in Nederland overal, in verschillende vormen, ijzer in de bodem kunt tegenkomen. Ook maakte hij uitstapjes naar België waar ijzerzandsteen als bouwsteen wordt gebruikt en Duitsland waar in de Eifel veel zogenaamde ijzerbronnetjes voorkomen.

De heren C.H. van As en L.J. Hemmes gaven op 12 november 2010 een lezing met als titel "Zeolieten, mooi en nuttig". In hun lezing lieten zij honderden prachtige dia's zien van natuurlijk gevormde zeolieten.

Ons eigen lid Louis Verhaard gaf op 10 december 2010, voor de pauze, een diaprojectie over een honderdtal natuurstenen drempels die door hem zijn geïnventariseerd en gefotografeerd in Deventer.

In het voorjaar van 2010 was hij met dit project ook te zien in het tv programma "Man bijt Hond".

Na de pauze was er de jaarlijkse verloting van, door de leden, ingebracht geologisch materiaal.

Programma

Op 18 maart 2011 zal de heer S. Garstman een lezing geven over de geologie en vondsten van het eiland Milos.

De heer W. van Pelt uit Winschoten zal op 15 april 2011 een lezing verzorgen over 8000 jaar het mineraal koper. Hij zal daarbij aandacht besteden aan het smelten van

kopererts vroeger en nu, vindplaatsen en wijze van ontginning. Daarnaast zal hij uitvoerig ingaan op de diverse kopermineralen met hun uitbundige blauwe en groene kleuren.

Nieuws uit Limburg

Ook dit jaar veel aandacht voor het Krijt in Limburg met excursies naar de ENCI en 't Rooth. Verder natuurlijk aandacht voor Maasgesteenten, landschap en de restanten van het Carboon op de mijnsteenbergen.

Excursies naar de ENCI zijn alleen toegankelijk voor leden van de afdeling Limburg. De ENCI is al begonnen met de herinrichting van delen van de groeve. Daardoor is het mogelijk, dat gedeelten van de groeve niet toegankelijk zijn. Het kan zelfs voorkomen, dat een excursie helemaal niet doorgaat. Wij verzoeken iedereen dan ook van te voren op onze website te checken of de excursie eventueel niet doorgaat.

Zoals gewoonlijk zijn de andere excursies voor iedereen toegankelijk. Ook hiervoor graag van te voren de voorwaarden voor deelneming doornemen op onze website. Hier vindt men ook de excursies van onze mineralengroep en de bezoekmogelijkheden van de prehistorische vuursteenmijnen te Rijckholt.

Verder willen wij nog opmerkzaam maken op een fraaie tijdelijke tentoonstelling van het Natuurhistorisch Museum in Maastricht over de Maas als vormgeefster van het Limburgse landschap. We zien de geschiedenis van de Maas en enkele typische Maasgesteenten. Info op: <http://www.nhmmaastricht.nl>

Data en nadere gegevens over de lezingen en excursies van de afdeling Limburg worden in het eerste nummer van ons tijdschrift *Sprekende Bodem* gepubliceerd of kunnen op de website van de NGV Afdeling Limburg (<http://www.geologischevereniging.nl/afdelingen/limburg/>) ingezien worden.

Afdeling Twente

Terugblik

Dinsdag 16 november 2010

Onze oud-voorzitter Eric Mulder hield een presentatie over onze Twentse noordelijke zwerfsteenfossielen: "Van de Zuidpool naar Noord-Twente, fossielen op reis met water en ijs". Ondersteund door zeer fraaie plaatjes vertelde hij over de door de platentektoniek aangestuurde reis van Noord-Europa over de wereldbol sinds het Cambrium (ligging t.p.v. huidige Antarctica), via de evenaar, naar de hedendaagse noordelijke positie. In de voorlaatste ijstijd, het Saalien, werden de zwerfstenen tenslotte met het landijs meegevoerd naar onze regionen.

Bergbau: excursie ondergronds

Op maandag 13 december 2010 begaven wij ons met een tiental mensen in de diepte bij 'RAG Anthrazit Ibbenbüren GmbH', in simpeler taal: een der laatste werkende kolenmijnen in Duitsland.

Na ons geheel in werkkleding gestoken te hebben en voorzien van helm, lamp en een gasmasker voor noodgevallen, vertrokken we naar een diepte van 1200 m, begeleid door 2 gidsen.

We kregen uitleg over het aanleggen van de gangen

(totaal 100 km!), de wijze van airconditioning in dit enorme stelsel en we zagen de wijze waarop de apparatuur werd geïnstalleerd en werkte. Verbrandingsmotoren zijn uiteraard uit den boze, alles gaat elektrisch, maar wel maximaal geïsoleerd teneinde vonken zoveel mogelijk te beperken. Ook ervoeren we de zware omstandigheden waaronder gewerkt moet worden: temperatuur, luchtvochtigheid en nauwe ruimtes. Dit alles wordt begeleid vanuit een grote controleruimte bovengronds, waar alle parameters continu geregistreerd en bewaakt worden, m.n. de concentratie methaangas, het z.g. mijngas. Kortom het bekende tv programma "Megastructures", maar dan in het echt.

Meer info over het bedrijf:

www.dsk-anthrazit-ibbenbueren.de/index.php

Dinsdag 21 december 2010

Peter Bijl, promovendus en werkzaam op het Institute for Environmental Biology van de universiteit van Utrecht, kwam ons vertellen over zijn tocht naar de Zuidpool met een internationaal researchteam op het boorschip 'Joides Resolution' begin dit jaar. Zijn taak was het dateren van iedere, 9 m lange boorkern aan de hand van de aanwezige microfossielen. Bovendien geeft de soort microfossielen een indicatie over de toenmalige watertemperatuur, waarbij we ons moeten realiseren dat Antarctica de laatste 500 miljoen jaar vrijwel op dezelfde plek gelegen heeft en dus nauwelijks meedeelde met de platentektoniek. Er werd geboord in de bodem voor de kust van Antarctica t.h.v. Wilkes Land, een boring van bijna 1 km zeebodem op een diepte van 4 km.

De al bekende bevindingen van de Noordpool werden nu ook bij Antarctica bevestigd, namelijk dat ca. 50 MYA, in het Eoceen, de temperaturen aldaar tropisch waren en dat toen dus beide polen zonder ijs waren. Hierna trad een geleidelijke temperatuurdaling op tot ca. 33 MYA met vorming van de ijskappen en als gevolg een daling van de zeespiegel. Dit alles ging gepaard met een daling van het tijdens het Eoceen zeer hoge CO₂-gehalte in de atmosfeer, hetgeen uiteraard de vraag oproept of wij met de huidige, vnl. door de mens veroorzaakte, CO₂-stijging weer op weg gaan naar een dergelijk Eoceenklimaat.

In de komende anderhalf jaar zullen de gedetailleerde resultaten van het verdere onderzoek dat plaatsvindt aan de boorkernen door de verschillende internationale researchteams bekend gemaakt worden.

Lezingenprogramma voorjaar 2011:

Dinsdag 15 maart 2011

Johan Vellekoop, geoloog, Institute of Environmental Biology, Faculty of Science, Utrecht University, over "Massa-extincties".

Dinsdag 19 april 2011

Hans Steur: Ter voorbereiding op onze slotavond op 17 mei spreekt deze bekende expert in fossiele planten over "Fossiel hout". Zie: www.fossieleplanten.nl

Dinsdag 17 mei 2011

Slotavond: Bezoek aan 'Indosign' te Lettele (bij Deventer). In deze showroom/boerderij bevindt zich een uitgebreide verzameling fossiel hout uit Indonesië. Zie: www.indosign.nl

Lokatie lezingen: Museum Twentse Welle, het Roozendaal 11, 7523 XG Enschede.

Aanvang: 19.30 uur.